

Olga Gaidai

Uniwersytet Warszawski / University of Warsaw

 <https://orcid.org/0000-0002-7181-9908>

Tadeusz Srogosz

Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie /

Jan Długosz University in Czestochowa

 <https://orcid.org/0000-0002-1964-8232>

Architekt mikołajowski Ludwik Opacki (1786–1854)

Summary

Ludwik Opacki (1786–1854): An Architect from Mykolaiv

Ludwik Opacki was born in 1786 into a petty gentry family in Volhynia and died in 1854 in Mykolaiv. Between 1827 and 1831 he worked as an architect for the Building Commission of the Black Sea Admiralty Department, and was later appointed as the municipal architect of Mykolaiv. Between 1839 and 1850 Opacki was employed as the architect of the Southern District of the city's maritime facilities. In addition to a number of port and city facilities (shipyard, foundry, rope factory, crossing the Bohu liman, Marine Hospital, warehouses and others), Opatsky made designs for the new Cathedral Church, as well as numerous designs for private buildings. In 1838, according to Opacki's design, the construction of the Church of the Holy Mother of God "All Sorrowful Joys" began, it was consecrated on 28 July 1843.

Keywords: Ludwik Opacki, architect, Mykolaiv

Streszczenie

Ludwik Opacki urodził się w 1786 r. w rodzinie drobnoszlacheckiej na Wołyniu, a zmarł w 1854 r. w Mikołajowie. W latach 1827–1831 pracował jako architekt Komisji Budowlanej Departamentu Admiralicji Czarnomorskiej, następnie zaś powołany został na

stanowisko architekta miejskiego Mikołajowa. W latach 1839–1850 Opackiego zatrudniono jako architekta Południowego Okręgu obiektów morskich miasta. Oprócz wielu obiektów portowych i miejskich (stocznia, odlewnia, fabryka lin, przeprawa przez liman Bohu, Szpital Morski, magazyny i inne) Opacki wykonał projekty nowej soborowej cerkwi, a także wiele projektów budynków prywatnych. W 1838 r. według projektu Opackiego zaczęto budowę cerkwi Przenajświętszej Bogurodzicy „Wszystkich Strapionych Radości”, która została poświęcona 28 lipca 1843 r.

Słowa kluczowe: Ludwik Opacki, architekt, Mikołajów

Budowa świątyń w Mikołajowie zaczęła się niemal natychmiast po założeniu miasta w 1789 r. (pięć lat przed założeniem Odessy). Znaczący wpływ na kształtowanie się architektonicznego wyglądu miasta miał fakt, że jego ludność składała się z różnych grup etnicznych, wyznających różne religie. Konsekwencją tego było pojawienie się wraz z licznymi cerkwiemi tak oryginalnych budowli sakralnych jak zbór protestancki, kenesa karaimska, meczet muzułmański, kościół katolicki itp. To właśnie te budowle nadawały miastu szczególnego uroku, często stanowiły architektoniczne dominanty różnych jego części. Na początku XIX w. zaczęto rozbudowywać infrastrukturę miejską, zainstalowano oświetlenie i brukowano ulice, osuszono tereny podmokłe, wytyczono i utwardzono drogi, wzniesiono wały i pomosty, zagospodarowano szerokie ulice, ogrody i parki. Zastosowano regularną zabudowę ulic i placów wzdłuż tak zwanych „czerwonych linii”, tak aby elewacje wszystkich domów wychodziły na ulicę, a nie na podwórka, aby stanowiły jedną linię. Szczególne znaczenie miało tworzenie nowych typów domów mieszkalnych i wspólnotowych. Wszystko to w znaczący sposób zmieniło strukturę architektoniczną i planistyczną miasta oraz jego krajobraz.

Na przełomie XVIII i XIX w. w celu zintensyfikowania kolonizacji tzw. Nowej Rosji utworzono specjalne organy administracyjne, do których kompetencji należały także sprawy o charakterze religijnym. Tak więc manifestem z 22 marca 1763 r. utworzono Kancelarię Opieki nad Zagranicznymi Kolonistami, z hrabią Grigorijem Orłowem na czele¹. Ukazem z 6 kwietnia 1800 r. przyjęto odpowiednie zapisy w zakresie normalizacji życia kolonistów kraju i utworzono Urząd Opieki Noworosyjskich Osadników Cudzoziemskich, którego dyrektorem został radca Departamentu Geograficznego Samuel Contenius². W wyniku tych oraz innych decyzji władz nastąpiło ożywienie budowy kościołów katolickich w Nowej Rosji.

¹ *Polnoe sobranie zakonov Rossijskoj imperii*, sobr. 1-e, t. XVI (28 iúná 1762–1765), Sankt Peterburg 1830, nr 1187.

² *Trudy Hersonskogo guberns'kogo statističeskogo komiteta*, kniga vtoraa, otdelenie pervoe, Herson 1863, s. 277.

Od 1790 do 1918 r. w Mikołajowie widoczne były wszystkie style architektoniczne, które istniały w Imperium Rosyjskim, ale z własnymi osobliwościami³. W centrum miasta usytuowany był plac z głównymi obiektami sakralnymi, administracyjnymi i handlowymi. W XIX w. Mikołajów był ośrodkiem przemysłu stoczniowego na Morzu Czarnym, a także ośrodkiem zarządzania Flotą Czarnomorską Imperium Rosyjskiego.

Styl dawnego klasycyzmu panował w architekturze miasta od 1790 do 1830 r. „Wysoki klasycyzm” (empire) nie zakorzenił się tutaj ze względu na oddalenie od centrum, status miasta, prowincjonalność i biedę. Styl dawnego klasycyzmu był charakterystyczny dla wczesnego Mikołajowa, zwłaszcza dla placu Magistrackiego, gdzie z uwagi na centralne, reprezentacyjne położenie, stawiano wyłącznie budowle użyteczności publicznej. Były tam też domy miejskich notabli. Najciekawsze budowle to: magistrat, katedra Admiralicji, Dom Potiomkinowski, Spasski, budynek Rady Greckiej, dom naczelnego dowódcy Floty Czarnomorskiej, kapitanat portu, Dom Mołdawski, poczta, dom mieszkalny przy ulicy Glazenapiwskiej, Dom Okrętów Sztandarowych i Dowódców, Szkoła Nawigatorów, obserwatorium, cerkiew grecka, katedra Narodzenia Najświętszej Marii Panny, domy oficerskie na Wojskowej Słobidce, Dom Rybasa, kościół cmentarny itp.⁴ W latach 1830–1890 panował okres eklektyzmu, charakteryzujący się mieszanką różnych stylów, zgodnie z „mądrym wyborem” architekta i klienta. Widoczne stały się stylizacja i retrospekcja. Architekci projektowali w stylach nawiązujących do form gotyku, renesansu, baroku, klasycyzmu. Domy budowano także z wykorzystaniem form architektury mauretańskiej i ruskiej. Następnie dodano do nich style rusko-bizantyńskie i tzw. ceglane. Pierwszym przedstawicielem eklektyzmu w Mikołajowie był Carl Ackroyd, później w stylu eklektycznym tworzyli Ludwik Opacki, Mychajło Kazakow, Wiktor Andrijewski, Konstantin Parisot-de-la-Valette, Jewgienij Sztukenberg i inni. Spośród budowli z tego okresu warto wymienić: zbór protestancki, kościół katolicki, szkołę dla córek urzędników niższych stopni, zespół koszar załóg marynarki wojennej, bramę i mur Admiralicji, cerkiew szpitalną, cerkiew Siemionowską, Gimnazjum Marynarskie, barokowe, mauretańskie i renesansowe domy przy ulicy Spasskiej, rzędy sklepów przy katedrze, miejskie budynki zgromadzeń i wiele innych.

Do 1810 r. istniały świątynie murowane: prawosławne – cztery, staroobrzędowe – jedna, katolickie – jedna (w 1896 r. przebudowano kościół, ale część budynku

³ G.N. Ge, *Istoričeskij očerok stoletnego sušestvovaniâ goroda Nikolaeva pri ust'e Ingula (1790–1890)*, Nikolaev 1890, s. 118.

⁴ O. Vassel', *Arhitekturni stili zabudovi mesta Mikolaëva*, „Agora. Perspektivi social'nogo rozvitku regioniv” 2008, vyp. 7, s. 113.

z kopułą zachowała się od 1794 r.)⁵, żydowski dom modlitwy – jeden. Aktywną budowę prowadzono do 1915 r. Jej inicjatorami i organizatorami byli gubernatorzy, burmistrzowie, architekci, kupcy i liczni mieszkańcy miasta. Kilka słów o kościele katolickim. Pod koniec XVIII w., kiedy trwała intensywne kolonizacja tzw. Nowej Rosji, na te tereny przybyli Francuzi, Belgowie, Włosi, Polacy⁶. W XIX w. w okolicznych wsiach pojawiło się wielu Niemców wyznania katolickiego, którzy odwiedzali Mikołajów⁷. Dlatego trzy lata po założeniu miasta zaczęła w nim funkcjonować parafia katolicka. W 1794 r., w celu rozwoju różnych konfesji w Mikołajowie, biskupi prawosławni podarowali parafii katolickiej jeden z budynków na potrzeby stworzenia w nim świątyni. Prawdopodobnie była to cerkiew św. Mikołaja. W tym samym roku pierwszy kościół katolicki został poświęcony. Wkrótce otwarto kościół św. Józefa, zbudowany kosztem przybyłych do miasta i osiadłych tam katolików.

Jedną z pierwszych podłużnych ulic Mikołajowa miała zostać nazwana ulicą Katolicką. Nazwę tę zaproponował w 1822 r. szef policji Paweł Fiodorow, ponieważ ulica przechodziła obok kościoła katolickiego. Nazwa ta nie została jednak zatwierdzona przez gubernatora Aleksieja Greiga. W 1835 r. naczelnik policji Grigorij Awtonomow wrócił do tej propozycji. W latach dwudziestych XX w. ulicę przemianowano na ulicę Marchlewskiego, ku czci polskiego rewolucjonisty Juliana Marchlewskiego. W 1986 r. jej nazwa ponownie uległa zmianie, tym razem na ulicę Admirała Makarowa, ponieważ znajduje się przy niej dom, w którym urodził się i mieszkał słynny rosyjski admirał Stepan Makarow (zmarł w 1904 r. na pancerniku „Pietropawłowski”)⁸.

Dnia 29 kwietnia 1831 r. Państwowa Rada udzieliła pozwolenia na zatrudnienie miejskiego architekta (wcześniej pracował tylko architekt wojskowy) z płacą 1000 rubli rocznie wypłacanych z budżetu miasta⁹. Wybór padł na młodego architekta Ludwika Opackiego, który w latach 1827–1831 pracował w Komisji Budowlanej Departamentu Admiralicji Czarnomorskiej, gdzie dał się poznać z najlepszej strony. Składając podanie na stanowisko architekta miejskiego, Opacki przedstawił paszport wydany przez hrabiego Johanna Friedricha Wilhelma

⁵ Archiwum Państwowe Obwodu Mikołajowskiego (Deržavnij arhiv Mikolajivs'koi oblasti) [dalej: DAMO], fond [f.] 231: «Mikolajivs'ka mi's'ka policia», opis [op.] 1, sprawa [spr.] 1094.

⁶ O. Gaidai, *Provincial aristocratic manors of Mykolaiv region*, „Danubius” 2020, R. XXXVIII, suplement 80, s. 47–66.

⁷ M. Kozyreva, *Iz istorii nemeckih rajonov ŭga Ukrainy*, [w:] *Īstoriâ. Etnografîâ. Kul'tura. Novi doslidžennâ*, Nikolaev 1995, s. 93–95.

⁸ Ū. Krŭčkov, *Staryj Nikolaev i okrestnosti*, Nikolaev 1991, s. 82.

⁹ DAMO, f. 230: «Kancelariâ Mikolajivs'kogo vijs'kovogo gubernatora», op. 1, spr. 142, s. 1.

Witte i atest Głównej Komisji Budowlanej utworzonej przy Departamencie Czarnomorskim, który potwierdzał jego dobre przygotowanie i predyspozycje w architekturze i matematyce¹⁰.

Postać Ludwika Opackiego, jak również dzieje zakładania i rozwoju rzymskokatolickich kościołów w miastach guberni chersońskiej na przełomie XVIII i XIX w. są mało zbadane. W pracach historyków-krajoznawców pobieżnie opisany jest rzymskokatolicki kościół w Mikołajowie jako jedna z wielu budowli miasta, a jeszcze mniej uwagi poświęcono Opackiemu. Można w tym miejscu wskazać na publikacje: Dymitra Zakoworotnego¹¹, Jurija Kriuczkowa¹², Natalii Kuchar-Onisko¹³, Olgi Bakowieckiej¹⁴.

Celem artykułu jest analiza, na podstawie źródeł archiwalnych, drukowanych i literatury przedmiotu, roli i znaczenia dla miasta Mikołajowa działalności pierwszego miejskiego architekta Ludwika Opackiego jako projektodawcy budowli sakralnych.

Odnosnie do biografii Opackiego historyk napotyka wiele znaków zapytania. Pochodził on z rodziny drobnoszlacheckiej z guberni wołyńskiej. W publikacjach regionalnych funkcjonuje 1786 r. jako data jego urodzenia¹⁵. Jednak z akt Archiwum Państwowego obwodu mikołajowskiego dowiadujemy się, że 31 grudnia 1827 r. Opacki miał 36 lat, czyli mógł się urodzić w 1791 r.¹⁶ Dnia 1 marca 1809 r. otrzymał atestat od uprzywilejowanego architekta Księstwa Warszawskiego Franciszka Dracza. W dniu 27 maja został pomocnikiem architekta batalionu nr 8, w tym batalionie uzyskał 23 kwietnia 1824 r. 14. klasę urzędniczą. W 1827 r. Opacki, jako już uznany specjalista, uzyskał kontrakt na pracę na etacie pomocnika głównego architekta 5. klasy Fiodora Wunscha, gdzie działał jako członek Głównej Komisji Budowlanej do 1831 r.¹⁷

Opacki był dwa razy żonaty (pierwsza żona zmarła wcześniej), miał dwóch synów i trzy córki. Przeszedł na emeryturę w 1850 r.¹⁸

¹⁰ *Ibidem*, s. 5.

¹¹ D. Zakoworotnij, *Hramy Nikolaeva*, Nikolaev 2001, s. 19; idem, *Hramy Pribuż'â*, Nikolaev 2004, s. 29.

¹² Ū. Krůčkov, *Arbitektura Starogo Nikolaeva*, Nikolaev 2008, s. 115–116.

¹³ N. Kuhar-Onyško, *Kul'turnoe zodčestvo. Arbitektura Nikolaeva (konec XVIII – načalo XX vekov)*, Nikolaev 2001, s. 71; idem, *Īstoriâ Mikolaëva*, Mikolaïv 2000, s. 63.

¹⁴ O. Bakoveckaâ, *Rimokatolic'ka cerkva Hersona v XIX stolitti*, „Naukovi prac'i Īstoričnogo fakul'tetu Zaporiz'kogo nacional'nogo universitetu” 2013, vyp. 37, s. 81–85.

¹⁵ DAMO, f. 230, op. 1, spr. 173, s. 3.

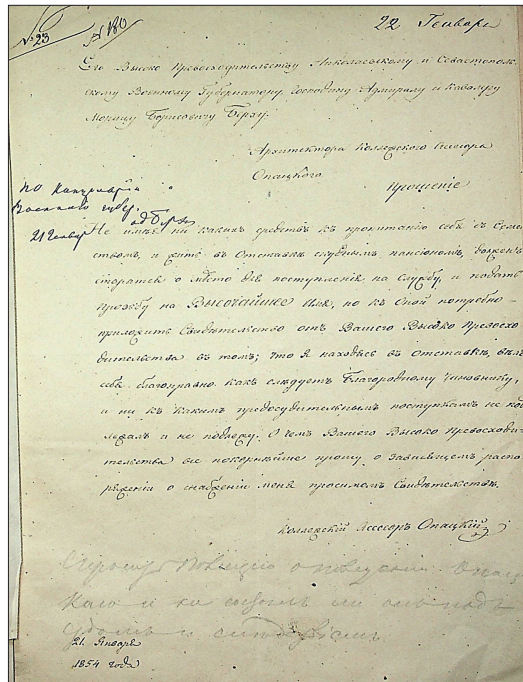
¹⁶ DAMO, f. 230, op. 1, spr. 142, s. 8.

¹⁷ *Ibidem*, s. 10.

¹⁸ Ū. Krůčkov, *Staryj Nikolaev...*, s. 74.

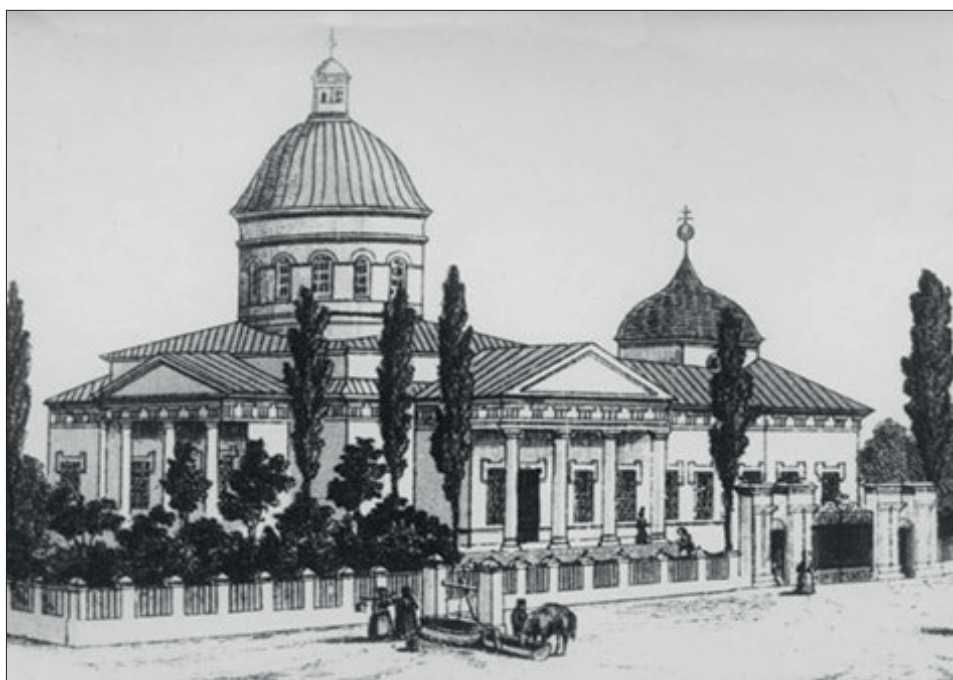
1. Szkic skrzydła gmachu mikołajowskiego obserwatorium
(Źródło: <https://www.0512.com.ua/news/3029838/istoria-odnogo-iz-starejsih-obektov-nikolaeva-astronomiceskoj-observatorii-foto> – dostęp: 10 I 2023)

2. Podanie architekta Ludwika Opackiego do gubernatora wojskowego
Mikołajowa i Sewastopola, admirała Moritza Borysowicza Bercha
(Źródło: Deržavnij arhiv Mikolajivs'koj oblasti, f. 230: «Kancelarija Mikolajivs'kogo
vijs'kovogo gubernatora», opis 1, sprawa 1854, s. 1)

3. Fiodor Aleksiejew, *Widok miasta Mikołajowa*, 1799, Galeria Trietiakowska w Moskwie

4. Cerkiew Przenajświętszej Bogurodzicy „Wszystkich Strapionych Radości”
(Źródło: Û. Krůčkov, „*Lebedinaâ pesnâ*” arhitekтора Opackogo. *Novokupečeskaâ cerkov’*
[*Bogorodskaâ Vseh Skorbâših Radosti*], <http://bazar.nikolaev.ua> – dostęp: 2 I 2023)

Dnia 21 stycznia 1854 r. Ludwik Opacki wystosował do gubernatora wojkowego Mikołajowa i Sewastopola, admirała Moritza Borysowicza Bercha, podanie, w którym stwierdził, że nie ma środków na wyżywienie siebie i swojej rodziny oraz że nie może żyć ze skromnej emerytury¹⁹. Przeszedł wprawdzie na emeryturę, ale teraz zmuszony jest prosić o przydział do służby na nowym stanowisku. Wymagało to jednak świadectwa lojalności. Poinformował, że na emeryturze zachowywał się przyzwoicie, jak przystało na szlacheckiego urzędnika, i nie popełnił czynów nagannych. Po powstaniu listopadowym wszystkie osoby o polskich nazwiskach traktowano z uprzedzeniem i ostrożnością, dlatego Opacki zaczął sprawdzać, czy po jego przejściu na emeryturę toczy się wobec niego jakiś proces lub śledztwo²⁰. W rezultacie w lutym 1854 r. otrzymał zaświadczenie stwierdzające, że w czasie emerytury architekt i asesor kolegialny Opacki mieszkał z rodziną w Mikołajowie²¹. Zachowywał się zgodnie ze swoją 8. rangą urzędniczą i nie był oraz aktualnie nie jest podsądnym i obiektem śledztwa. Niestety, dalszych losów architekta nie da się prześledzić na podstawie materiałów archiwalnych.

Podobnie jak w przypadku datowania urodzin Opackiego, nieznany jest rok jego śmierci. Pochowany został na starym cmentarzu w Mikołajowie, ale nie zidentyfikowano miejsca jego pochówku.

W 1827 r. Opacki wziął udział w budowie i urządzaniu wnętrza obserwatorium mikołajowskiego. Projekt gmachu był autorstwa architekta Czarnomorskiego Departamentu Admiralicji Fiodora Iwanowicza Wunscha (1770–1836). Według jego projektów w początku XIX w. postawiono wiele obiektów w Mikołajowie, Chersoniu, Odessie i Sewastopolu. Jego działalność przyczyniła się do kształtowania niepowtarzalnego oblicza architektonicznego Mikołajowa w pierwszej połowie XIX w. Przy projektowaniu wzięto pod uwagę przeznaczenie obiektu, dlatego jego fasady skierowane były w cztery strony świata. Nadzór i kierownictwo nad wzniesieniem kompleksu obserwatorium sprawowali architekt Opacki i inżynier Borys Wasiliewicz van der Flis. W 1827 r. zakończono budowę i wystrój wnętrza obserwatorium i zaczęto prowadzić pierwsze obserwacje astronomiczne. Aktualnie, po 195 latach, gmach nie uległ większym zmianom, jego elewacje zachowały się tak, jak je zaprojektował architekt. Wyjątkowość tego obiektu w dziejach miasta polega również na tym, że od momentu budowy nie zmienił on swojego przeznaczenia. W gmachu obserwatorium znajduje się unikalna biblioteka, archiwum, kolekcja dawnych przyrządów astronomicznych.

¹⁹ DAMO, f. 230, op. 1, spr. 1854, s. 1.

²⁰ *Ibidem*, s. 2v.

²¹ *Ibidem*, s. 3.

Opacki zaprojektował i zbudował Spasską Admiralicję, budynek kartografów, trzy elingi (eling – urządzenie linowe w porcie, służące do wyciągania lub podnoszenia statków), dwa z nich dla 84-działowych okrętów, a jeden dla 120-działowego, a także inne obiekty²². Na długiej liście jego osiągnięć, zaprojektowanych i zbudowanych obiektów, znalazły się m.in.: przeprawa przez liman Bohu, odlewnie i fabryki lin, zespół stajni należących do żandarmerii wraz z budynkami gospodarczymi, szpital morski, budynek kadetów. Oprócz tych większych budowli pierwszy architekt miejski i jego zespół pozostawili w Mikołajowie zaprojektowane sklepy, różne warsztaty oraz domy prywatne, na projekty których przyjmowali zamówienia²³.

W ostatnich latach życia Opacki zaprojektował nową katedrę pw. św. Grzegorza Zwycięskiego, która miała się stać nową katedrą Admiralicji. Mimo zatwierdzenia projektu przez samego cesarza w 1840 r., nigdy nie został on zrealizowany. Katedra Admiralicji posiadała bogaty wystrój architektoniczny fasady, odpowiadający jej celowi (jońskie kolumny portyków, naczółki z detalami rzeźbiarskimi w tympanonie, kolumnada otaczająca samą kopułę, balkon nad wejściem głównym pod portykiem). Jednak balkon został później wyłączony z rysunku. W latach 1814–1827 wielokrotnie omawiano na synodach budowę w Mikołajowie kościoła katedralnego im. św. Jerzego. Mógł on się stać katedrą Admiralicji, ponieważ św. Jerzy Zwycięski był bardziej związany z marynarką czarnomorską niż św. Grzegorz Wielki z Armenii, na którego cześć wcześniej zbudowano główną katedrę morską w mieście.

Być może podczas swoich trzech wizyt w Mikołajowie car Mikołaj I, uczestnicząc w nabożeństwie w katedrze Admiralicji, zauważył jej nieadekwatność i niezgodność z rangą, jaka powinna przysługiwać głównej świątyni Floty Czarnomorskiej. Prawdopodobnie Mikołaj I wskazał również na architekta Opackiego jako projektanta przyszłej katedry, ponieważ znał i w 1837 r. zatwierdził projekt kościoła Matki Bożej jego autorstwa. Ponadto w tym czasie Opacki nie był już architektem miejskim, a od 1839 r. pełnił funkcję architekta południowego okręgu obiektów morskich miasta, tj. kreślił projekty dla Departamentu Marynarki Wojennej, dla którego przeznaczona była nowa katedra Admiralicji. Pracujący w tym czasie w Mikołajowie architekt Admiralicji Czarnomorskiej Charles Ackroyd, mimo swojej wszechstronności twórczej i zdolności architektonicznych, nie nadawał się do realizacji tego zadania ze względów ideologicznych i duchowych, ponieważ był Anglikiem,

²² *Ibidem*, f. 230, op. 1, spr. 173, s. 10.

²³ *Ibidem*, s. 9.

luteraninem i nie znał wystarczająco dobrze tajników rosyjskiej architektury sakralnej. Te powody najwyraźniej doprowadziły do tego, że wybór padł na Opackiego²⁴.

W Mikołajowie, będącym miastem zamieszkałym w większości przez wyznawców prawosławia, od momentu jego założenia do 1917 r. powstało ponad 20 cerkwi. Największym i najbardziej oryginalnym obiektem sakralnym była cerkiew Przenajświętszej Bogurodzicy „Wszystkich Strapionych Radości”. W 1833 r. do rady miejskiej skierowano postulat budowy nowej cerkwi w południowo-wschodniej części miasta. Potrzeba jej wzniesienia wynikała z faktu, że najbliższe kościoły znajdowały się w centralnej części miasta, co oczywiście było bardzo niewygodne dla mieszkańców przedmieść. Powyższy postulat był przyjęty z należytą uwagą, w efekcie czego u Opackiego, pierwszego architekta miejskiego, zamówiono przygotowanie projektu nowej cerkwi. Projekt ten już 1 kwietnia 1835 r. został przedłożony dumie miejskiej, która go rozpatrzyła i zatwierdziła do budowy²⁵. Ponadto projekt, zgodnie z obowiązującym w tamtych latach prawem, został przedłożony do rozpatrzenia carowi Mikołajowi I, który 5 maja 1837 r. wydał dekret zezwalający na budowę nowej cerkwi w mieście Mikołajów zgodnie z zatwierdzonym projektem. Wyznaczono też okres budowy – pięć lat, i ogłoszono zbiórkę darowizn. Głównymi patronami byli mieszczanie i kupcy. Z tego powodu cerkiew zaczęto nazywać nowokupiecką. Warto zauważyć, że w Mikołajowie już wcześniej – od 1800 r., w centralnej części miasta istniała cerkiew Narodzenia Najświętszej Marii Panny, budowana na koszt kupców. Mieszkańcy miasta zaczęli ją nazywać „kupiecką”. W związku z tym od połowy lat trzydziestych XIX w. zaczęto nazywać ją starokupiecką, a nowo wybudowaną świątynię – nowokupiecką²⁶.

W 1838 r. podczas uroczystej ceremonii cerkiew erygowano. Budowa trwała pięć lat. Cerkiew została wzniesiona z białego kamienia muszlowego. Miała trzy nawy i jedną nawę „główną”. Długość budynku wynosiła 51 m, szerokość 25 m²⁷. „Radość wszystkich, którzy się smucą” to nazwa ikony Matki Bożej, czczonej w Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej jako cudowna. Ikona przedstawia Matkę Bożą w mandorli, otoczoną ludźmi dotkniętymi chorobami i smutkami oraz aniołami czyniącymi dobre uczynki w jej imieniu.

²⁴ Ū. Krůčkov, „*Lebedinaâ pesnâ*” *arhitekora Opackogo. Novokupečeskaâ cerkov’ (Bogorodskaâ Vseh Skorbâših Radosti)*, <http://bazar.nikolaev.ua> (dostęp: 2 I 2023).

²⁵ D. Oranskij, *Novokupečeskaâ cerkov’: ot roždieniâ do razrušeniâ*, <http://bazar.nikolaev.ua> (dostęp: 22 XII 2022).

²⁶ Ū. Krůčkov, „*Lebedinaâ pesnâ*”...

²⁷ D. Zakovorotnij, *Nikolaevskij sobor Roždества Bogorodicy Vseh Skorbâših Radosti. Slov’ân-s’kij svit i bristiânstvo*, Mikolaïv 2000, s. 115–117.

Dnia 29 lipca 1846 r. Ludwik Opacki sporządził kosztorys rozbiórki starej dzwonnicy wielkiego dzwonu katedry Admiralicji oraz wartowni i budowy kamiennej dzwonnicy w miejscu tej drugiej. Według jego obliczeń cała praca powinna kosztować 3444 rubli i 12 kopiejek²⁸. Proponowany projekt wzbudził sprzeciw rektora i duchowieństwa katedry. Uważali oni, że koszty byłyby zbyt wysokie, gdyż oprócz dzwonnicy musieliby wybudować nowy dom dla duchowieństwa katedralnego w miejsce rozebranego. Zwrócili się do gubernatora wojskowego Mikołajowa z propozycją wyboru innej lokalizacji dzwonnicy, by w ten sposób uniknąć zbędnych kosztów jej budowy. Opacki, uwzględniając życzenie duchowieństwa, 23 lipca 1847 r. sporządził nowy kosztorys wzniesienia dzwonnicy. Z niejasnych przyczyn do jej budowy według jego projektu nigdy nie doszło²⁹.

Opackiemu przeznaczony był los planowania, projektowania i budowy obiektów cywilnych. Ale przecież, niestety, cywilna strona miasta, życie społeczności, zostały zdominowane przez dość surowy wojskowy charakter Mikołajowa. Opacki musiał się podporządkować tym wymogom.

Bibliografia (Bibliography)

Źródła archiwalne

Archiwum Państwowe Obwodu Mikołajowskiego
(Deržavnij arhiv Mikolaivs'koi oblasti) [DAMO]

fond 168: «Mikolaivs'kij admiraltejs'kij sobor protopresvitera vijs'kovogo i mors'kogo duhivnictva», 1792–1919 rr., opis 1, sprawa 20

fond 230: «Kanceliariâ Mikolaivs'kogo vijs'kovogo gubernatora», opis 1, sprawa 142; opis 1, sprawa 173; opis 1, sprawa 1854

fond 231: «Mikolaivs'ka mi's'ka policiâ», opis 1, sprawa 1094

Źródła drukowane

Polnoe sobranie zakonov Rossijskoj imperii, sobr. 1-e, t. XVI (28 iúnâ 1762–1765), Sankt Peterburg 1830, nr 1187.

Trudy Hersonskogo guberns'kogo statističeskogo komiteta, kniga vtoraâ, otdelenie pervoe, Herson 1863.

²⁸ DAMO, f. 168: «Mikolaivs'kij admiraltejs'kij sobor protopresvitera vijs'kovogo i mors'kogo duhivnictva», 1792–1919 rr., op. 1, spr. 20, s. 90–100, 103.

²⁹ V. Šukin, *Nikolaevskij Admiraltejskij sobor. Očerki istorii*, Nikolaev 2017, s. 25.

Opracowania

- Bakoveckaâ O., *Rimokatolič'ka cerkva Hersona v XIX stolitti*, „Naukovî pracî istoričnogo fakul'tetu Zaporiz'kogo nacional'nogo uniâersitetu” 2013, vyp. 37, s. 81–85.
- Gaidai O., *Provincial aristocratic manors of Mykolaiv region*, „Danubius” 2020, R. XXXVIII, supliment 80, s. 47–66.
- Ge G.N., *Istoričeskij očerk stoletnego sušestvovaniâ goroda Nikolaeva pri ust'e Ingula (1790–1890)*, Nikolaev 1890.
- Kozyreva M., *Iz istorii nemeckih rajonov ũga Ukrainy*, [w:] *Îstoriâ. Etnografiâ. Kul'tura. Novi doslidžennâ*, Nikolaev 1995, s. 93–95.
- Krũčkov Ũ., *Arhitektura Starogo Nikolaeva*, Nikolaev 2008.
- Krũčkov Ũ., *Staryj Nikolaev i okrestnosti*, Nikolaev 1991.
- Kuhar-Onyško N., *Îstoriâ Mikolaêva*, Mikolaiv 2000.
- Kuhar-Onyško N., *Kul'turnoe zodčestvo. Arhitektura Nikolaeva (konec XVIII – načalo XX vekov)*, Nikolaev 2001.
- Šukin V., *Nikolaevskij Admiraltejskij sobor. Očerk istorii*, Nikolaev 2017.
- Vassel' O., *Arhitekturni stili zabudovi mista Mikolaêva*, „Agora. Perspektivi social'nogo rozvitku regioniv” 2008, vyp. 7, s. 111–118.
- Zakovorotnij D., *Hramy Nikolaeva*, Nikolaev 2001.
- Zakovorotnij D., *Hramy Pribuž'â*, Nikolaev 2004.
- Zakovorotnij D., *Nikolaevskij sobor Roždestva Bogorodicy Vseh Skorbâših Radosti. Slov'ân-s'kij svit i hristiânstvo*, Mikolaiv 2000.

Netografia

- Krũčkov Ũ., „*Lebedinaâ pesnâ*” arhitektora Opackogo. *Novokupečeskaâ cerkov' (Bogorodskaâ Vseh Skorbâših Radosti)*, <http://bazar.nikolaev.ua> (dostęp: 2 I 2023).
- Oranskij D., *Novokupečeskaâ cerkov': ot roždeniâ do razrušeniâ*, <http://bazar.nikolaev.ua> (dostęp: 22 XII 2022).

Notki o autorach

Dr Olga Gaidai – badaczka wizytująca na Wydziale Historii Uniwersytetu Warszawskiego, stypendystka Polskiej Akademii Nauk, Niemieckiego Instytutu Historycznego.

Zainteresowania naukowe: historia Ukrainy XVIII i XIX w., historia Rzeczypospolitej w drugiej połowie XVIII w., historia elit, historia społeczna i zdrowotna.

 osvita13@ukr.net

Prof. dr hab. Tadeusz Srogosz – zatrudniony w Instytucie Historii Uniwersytetu Jana Długosza w Częstochowie.

Zainteresowania naukowe: historia Rzeczypospolitej w XVII–XVIII w., historia Ukrainy, historia opieki społecznej i zdrowotnej, historia wojskowości, historia administracji.

 tadeusz.srogosz@ujd.edu.pl